

Заспів

**Звідки взялася
Мальва Ланда**

Почалося все з того, що наприкінці 1970-тих років, коли Грицькові Чубаєві вдалося вступити до Літературного інституту в Москві, він розповів мені, що має зробити доповідь про якогось українського поета, бажано малознаного, і став зі мною радитися, кого б то вибрати. Спочатку ми зупинилися на Володимирі Свідзінському, але в Грицька раптом знову заграла жилка авантюриста і він вирішив, що Свідзінським він уже нікого не здивує, бо він усім і так про нього безліч разів розповідав і декламував вірші. Треба когось такого, щоб його ніхто не знав.

— Ну, тоді когось вигадаймо.

— Це ідея.

— Нехай то буде поетеса, яка померла замолоду перед війною.

— І вона мусить мати якесь нетривіальне ім'я і прізвище. Щось мелодійне, лелійне...

Ми почали перебирати різні імена: Квітослава, Дзвенислава, Меланія, Рома, Дана... Врешті, з добру годину катуляючи на язиках усі ці імена, зупинилися на Мальві.

— Звучить, як халва, — втішився Гриць. — Залишається прізвище.

З прізвищем пішло легше: ми відразу вирішили, що воно мусить бути теж двоскладове з наголосом на першому складі. І так народилася Мальва Ланда. Мені це ім'я дуже сподобалося, воно звучало так екзотично, а водночас і по-українському, що відразу в уяві сплила якась юна панна в капелюшку з квітами і в довгій сукні.

Наша розмова відбувалася в ліску на Погулянці. Ми лежали на траві, пили вино і фантазували історію життя

Мальви. Вік, у якому вона мусила померти, викликав у нас суперечку, бо я пропонував двадцять років, але Гриць вважав, що варто їй додати ще кілька років, аби вона встигла більше написати.

— Для чого це? — не зрозумів я.

— Як для чого? Невже ти думаєш, що ми на якійсь невеликій добірці віршів зупинимося? Ми напишемо за неї цілу книжку віршів, утнемо роман у стилі Сильвії Плат, але такою мовою, якою він міг бути написаний в Галичині у тридцятих роках. Уявляєш, яка то буде сенсація?

— А ти знаєш, я, коли працював в архіві, то назбирав там цілу купу чистих аркушів. Їх виривали з довоєнних документів, аби папки не були такі товсті, і викидали. Так що можна навіть підробити рукопис на старому папері.

Гриць загорівся ще більше, і ми домовилися, що кожен з нас спочатку напише по кілька віршів для Мальви, а після тієї доповіді, коли він повернеться з Москви, візьмемося за написання книжки.

За кілька днів ми зустрілися знову і прочитали один одному вірші Мальви. На ту пору ми обидва вже писали верлібрами і дуже зрідка вдавалися до римованої поезії, але вірші Мальви були цілком у стилі того часу.

Коли ж Гриць повернувся з Москви, то вдоволено розповідав, який фурор викликала його доповідь, як усі кинулися перекладати Мальву, і він уже навіть отримав листа, що її вірші опубліковані в якійсь алтайській газеті.

Але виявилось, що в Москві живе правозахисниця з таким самим ім'ям, та коли Грицькові звернули на це увагу, він без тіні подиву заявив, що то мусить бути псевдонім, що, мабуть, правозахисниця чула про поетесу Мальву і взяла собі таке ім'я, не характерне для євреїв. Бо що то за прізвище Ланда, коли має бути Ландау?

Дивовижка полягає в тому, що ні я, ні Гриць ніколи про цю правозахисницю нічого не чули, ми до цього імені прийшли абсолютно спонтанно, перебравши перед тим десятки різних варіацій.

Доповіддю у Москві Гриць не обмежився і став популяризувати Мальву ще й у колі російськомовних інтелектуалів у Львові. Це товариство збиралося в РОКСІ на літературні читання, запрошували і мене з Чубаєм та Лишегою. Одного разу я читав там свою поему, а іншого разу — цілу лекцію про українську демонологію.

Коли Чубай і там виголосив доповідь про Мальву, то розгорілась дискусія, чи могла вона читати Ахматову і Цветаєву. Треба сказати, що ні я, ні Гриць цих поетес не читали і ніколи не були у захваті від російської поезії того часу. Отже, жодного впливу вони не мали, але ж не могли ми про це сказати вголос. Тому тільки й залишалося, що, переморгуючись, самовдоволено стежити за дискусією.

Не знаю, що сталося з Грицьковими віршами в стилі тридцятих років, свої я опублікував у романі «Мальва Ланда», так і не зумівши визволитися від чару цього імені. Спільного роману ми так і не написали, бо незабаром Гриць помер. Але мене не полишила та легенда про Мальву, яку ми з ним вигадали, і я через десять років використав її у своєму романі.

У романі є фраза, взята з життя: «Дайте лікареві гроші. Як візьме, то це буде значити, що має надію меневилікувати...» Її проказав смертельно хворий Грицько Чубай. Лікар гроші взяв. Поет через кілька днів помер.

Розпочав я писати роман у березні 1990 року, не маючи зеленої уяви, що чекатиме мого героя. Усі його пригоди розгорталися переді мною в міру того, як я писав, і були такою самою несподіванкою, як і для читача.

Написав я тоді небагато, заважали гастролі естрадного театру «Не журись!» та «Кабарету Юрця і Стефця», який ми створили зі Стефком Оробцем. Але наприкінці липня того ж року на одному пікніку я послизнувся на слизькому від вечірньої роси скарпі і зламав ногу в щиколотці. Мені наклали гіпс, і я змушений був перебувати вдома.

Знічев'я я знову взявся за роман і написав за місяць першу частину. Правда, навіть загіпсований, я змушений

був у серпні поїхати на концерт до Гданська і вийти на сцену на милицях. В залі сиділи представники української діаспори з усього світу. Саме в цей час тривала війна з Іраком, який напав на Кувейт. Стефко зі сцени пояснив, що я, рятуючи тамтешній гарем, отримав поранення. Публіка реготала, а вранці, побачивши мене на сніданку на милицях, дуже дивувалася, бо всі вирішили, що ті милиці — бутафорія.

Коли ж я став на ноги, то знову закрутився у вирі концертів, і робота над романом затягнулася. У січні 1992-го я завершив обидві частини. Однак опублікувати їх не було де. Єдиний поважний часопис «Сучасність» не міг прийняти роман такого обсягу. А книжки не видавалися, панувала видавнича криза. Поволі я писав третю частину.

Коли «Сучасність» став редагувати Ігор Римарук, то запропонував публікувати роман по одній частині раз у рік. Я віддав йому машинопис першої частини, коли він приїхав до Львова.

Дивним збігом обставин, ідучи вулицею Дорошенка, Ігор спотикається, падає і ламає ногу так, що лежить потім пів року у львівській лікарні на витяжці. Тоді ще я не відчув усієї магії цього факту. Але коли він повернувся до Києва і став читати другу частину, то знову впав і зламав стегно.

Тут я запідозрив, що моя зламана нога якимсь містичним чином дається знаки. Третью частини роману я йому вже не дав.

Обидві частини були опубліковані в журналі в 1999 і 2000 роках. А в 2003-му роман уже в повному обсязі вийшов книжкою.

Коли я в 2000-му мав презентацію у Філадельфії, тамтешні читачі запитали мене, чи я погоджуюся з думкою моїх героїв, що нашу націю може об'єднати лише війна. Я сказав, що так. І це їм не сподобалось.

Однак діалог, який їм не сподобався, мав віщий сенс. Він справдився.

«— Свобода, за яку не пролили жодної краплі крові, не має вартости. Її не можна оцінити.

— Чи мало крові пролили досі? — спитав князь.

— Ту кров пролили інші покоління. І до того ж — намарне. Потрібна свіжа кров. Потрібна війна — з будь-якого приводу. Війна очищуюча і об'єднуюча, війна, як дощ після посухи, скропить націю кров'ю і злітує її в один міцний кулак. Схід і Захід повинні стати одним цілим. Без війни цього добитися неможливо.

— Але ж на нас ще ніхто не нападає, — стенив плечима Галаган.

— І не треба чекати. Доки ми будемо поводитися, як отара овець? Мусимо самі напасти! Так, як це робили в часи Святослава й Володимира. Самі мусимо вдарити! Перші! Просто в зуби, щоб вони захлинулися! Щоби страх панічний пройняв їх! Щоб українцями лякали дітей і тремтіли на з'яву тризуба!»

Як бачимо, національна ідея спрацювали саме тепер, коли на нас напала Росія.

Читач знайде й інші збіги, що далися взнаки в пізніший час, зокрема й сміттєву епопею Львова.

Скажу, що цей роман для гурманів. Для читачів, які знаються на літературі, які читали зарубіжну прозу такого типу — чорний гумор, фантасмагорія, магічний реалізм. У непідготовленого читача мій роман викличе лише обурення і лють.

А читачі, які захоплені «Мальвою Ландою» і зуміли прочитати його з усім підтекстом і всіма алюзіями, викликають у мене щирі симпатії і захват.